

"עניי עירך קודמים" - שמירת אינטרס העובדים בהליכי פירוק והבראת חברות

מאת

עו"ד שי תקן*

א. מבוא

בשנת 2009 חווה המשק הישראלי גל של מפעלים אשר בשל מצבם הכלכלי הגיעו להליכי פירוק, כינוס או הקפאת הליכים בבתי המשפט (ביניהם בלטו ועוררו עניין ציבורי רב ההליכים בעניין ויטה-פרי גליל, עוף העמק ומוליתן). עם פרוץ המשבר הכלכלי בחודשים ספטמבר-אוקטובר 2008, ולאורך כל השנה שלאחר מכן, מצאו עצמם עובדים רבים ניצבים בפני שוקת שבורה עם כניסת מעבידיהם, אותם מפעלים בהם הועסקו שנים רבות, להליכים מעין אלה. השלכות המשבר הכלכלי, הירידה העולמית בביקושים, הפיחות בשער הדולר - כל אלה פגעו במהלך שנה זו ברווחיות הייצוא והביאו לפגיעה בהכנסות, ברווח ובתזרים המזומנים של חברות רבות במשק הישראלי, שהינו מוטה ייצוא. גורמים עיקריים אלה הציבו מפעלים רבים בפני מצב פיננסי ותזרימי קשה, אשר בחלק מהמקרים הביא את המפעלים לחוסר יכולת להשיב את חובם לבנקים ולספקים, דבר שהוליד הליכים משפטיים בדרישה לפירוק החברות או למינוי כונסי נכסים לשם פירעון החובות לנושים.

הליכי הקפאת הליכים, פירוק או כינוס נכסים מבקשים לייצר פתרון משפטי אשר יאפשר פירעון, מלא או חלקי, של חובות הגוף המשפטי לנושיו, על רקע אי יכולתו לעשות כן בכוחות עצמו ובמהלך עסקים רגיל. הליכי פירוק, כינוס והקפאת הליכים מולידים, לפחות בחלק מן המקרים, הסדרי חוב עם נושי החברה, לפי סוגיהם השונים, באופן שכל נושה מקבל את חלקו היחסי בחוב מתוך נכסי החברה הניתנים למימוש, לפי סדרי העדיפות בין קבוצות הנושים השונות - הכל בהתאם להוראות דיני הפירוק הקובעות את סדר הנשייה של הנושים השונים.

במסגרת הליכים משפטיים אלה, עובדי המפעל, המהווים את אחת מקבוצות הנושים, מוצאים עצמם תלויים בחסדי ההליך המשפטי ובפרטי הסדר החוב שיגובש בו, מקום שהליכים אלה מסתיימים בהסדרי חוב. אמנם, הוראות הדין התקפות כיום, כוללות התייחסות ספציפית לזכויות העובדים בהקשרים מסויימים של הליכים משפטיים אלה ומקנות עדיפות מסויימת לעובדים ולזכויותיהם, [\[1\]](#) חלק מהוראות אלה אף עודכן לאחרונה לטובת העובדים, במספר תיקוני חקיקה שבוצעו במסגרת עסקת החבילה במשק. [\[2\]](#) ואולם למרות זאת, חלק מהנושאים הייחודיים לעובדים ולזכויותיהם עדיין אינם מעוגנים או שאינם זוכים להתייחסות מיוחדת בהוראות הדין, ובהתאם לכך, חוסר הוודאות המשפטית ורמת הסיכון בה מצויים העובדים בהליכים מעין אלה, הינן גבוהות.

יש מקום, לפחות לדעת הכותב, לשוב ולבחון, אימתי ניתן לומר, כי קיים אינטרס ציבורי להעניק הגנה מועדפת לזכויות העובדים במקרים אלה ולהעדיף פתרונות לחברה על בסיס זאת, והאם, נוכח האינטרס הציבורי כאמור, אין מקום לעגן כיום גם בהוראות החוק, כללים נוספים אשר יעניקו הגנה יתירה דווקא לעובדים ולזכויותיהם בצוק העיתים, כאשר העסק בו עבדו שנים רבות נקלע למצוקה כלכלית, ובכלל זאת גם כללים שיקבעו העדפה של הבראת החברה על פני פירוקה.

נסקור להלן את עיקרי זכויות העובדים בהליכי פירוק, תוך הצגת המצב הקיים והצורך בבחינה מחודשת ושיפור נוסף של הכללים הנוהגים. כן נבחן את ההלכות בבתי המשפט בישראל בתקופת המשבר הכלכלי הנוכחי, בהן ניתנה העדפה להמשך הפעלתם של מפעלים כעסק חי, על בסיס שיקולים חברתיים וציבוריים של טובת העובדים, לעיתים גם על פני זכויותיהם של הנושים המובטחים, החלטות אשר הובילו את החברות להבראה ולא לפירוק.

בימי כתיבת מאמר זה, פורסם תזכיר הצעת חוק החברות (תיקון - הבראת חברות), התש"ע-2010 (להלן: "התזכיר"), אשר מבקש להסדיר את דיני ההבראה בישראל.^[3] נתייחס אף למוצע בהצעת חוק זו תוך מתן דגש לשאלה, האם יש בה מתן הגנה מספקת לאינטרס הציבורי ובכללו לזכויות העובדים.

ב. זכויות עובדים בפירוק חברה

ב.1. דין קדימה לזכויות עובדים

דיני הפירוק קובעים את סדר הנשייה; דהיינו, את סדר העדיפות בפירעון החובות בין נושיו השונים של הגוף המתפרק. על פי סדר הקדימויות שבין הנושים הקבוע בדין, הנושים השייכים לקבוצה עליונה יותר בסדר הנשייה, יהיו זכאים לפירעון החוב כלפיהם מתוך קופת הפירוק, בטרם ייפרע החוב כלפי הנושים הבאים בתור בסדר הנשייה. בסדר הנשייה יבואו קודם הוצאות הפירוק, לאחר מכן חובות בדין קדימה, חובות לנושים מובטחים (בעלי שיעבוד צף על נכסי החברה) ורק לאחריהם ייפרעו החובות לנושים הרגילים.^[4]

באשר לזכויות העובדים, הרי שהחזר החובות השוטפים וחובות העבר לעובדים, יכול להיכנס למספר קטגוריות. אם מתקיימת הפעלה זמנית של העסק במסגרת הליכי הכינוס או הפירוק, הרי שתשלום השכר והזכויות השוטפות לעובדים במהלך תקופת הפעלה מהווים תשלום הנדרש כדי לאפשר את המשך קיומו ופעילותו של המפעל כעסק חי, ולפיכך - דינם של תשלומים אלה כהוצאות פירוק, אשר תשלומם קודם לחובות אחרים.

באשר לחובות העבר לעובדים, הרי שבמצב של פירוק מכיר הדין בדין קדימה של זכויות העובדים (בגין שכר, פיצויים וכיוצא באלה), אלא שדין הקדימה הקבוע בחוק לעניין זכויות אלה, איננו מכסה, על פי רוב, את כל יתרת החוב לעובדים, שכן הוא מוגבל בתקרה סטטוטורית. עד חודש יולי 2009 עמדה תקרת דין הקדימה לעובד על שיעור של כ-14,000 ש"ח. במסגרת תיקוני החקיקה שבוצעו, ביוזמת ההסתדרות, בעסקת החבילה במשק, תוקנה בחודש יולי האחרון תקרת דין הקדימה לעובד,

וכיום היא עומדת על סך של 21,000 ש"ח^[5] בגין שכר עבודה. כן זכאים העובדים, בהתאם לסעיף 27 לחוק פיצויי פיטורים, לדין קדימה בסך נוסף של כ-10,500 ₪ לעובד בגין פיצויי פיטורים.

מעבר לסכומי החוב בגין זכויות העובדים המכוסים על-ידי דין הקדימה לעובדים, כל יתרת החוב לעובדים (מעבר לסך כאמור לעובד) מהווה חוב רגיל (בלתי מובטח) של החברה לעובדיה.

יוצא איפוא, כי בגין סכומי החוב לעובדים עד תקרת דין הקדימה, נהנים העובדים מעדיפות משמעותית לעומת נושים אחרים של החברה, ואולם באשר ליתרת הסכום מעבר לדין הקדימה, דינם של חובות אלה כחובות לנושים רגילים (בלתי מובטחים), ולפיכך מצויים חובות אלה בתחתית הסולם של סדר הנשייה ועקב כך הסיכוי לקבלם הוא נמוך מאוד, והוא תלוי בתוכנו של הסדר הנושים אשר יתגבש.

אמנם בתיקוני החקיקה שבוצעו בחודש יולי 2009, הוגדלה תקרת דין הקדימה ב-50%, ובכך שופר מצבם של העובדים לעומת נושים אחרים בהשוואה להוראות הדין שחלו קודם לכן, אך נשאלת השאלה האם די בכך והאם אין מקום להגדלה נוספת של דין הקדימה לעובדים, כך שתינתן עדיפות נוספת לפירעון החובות כלפיהם.

הכרעה בשאלה זו היא הכרעה ערכית, שהתשובה לה מצויה בשאלה עד כמה סבורה החברה הישראלית, כי בזכויות עובדים יש לנהוג באופן שונה בהשוואה לזכויות נושים אחרים. אין ספק, לדעת הכותב, כי עת מדובר בעובדים, המפרנסים את עצמם ואת משפחותיהם מעמל כפיהם, וכאשר אובדן מקום העבודה עלול להוביל אותם לחוסר תעסוקה ואבטלה, הרי שהמשמעויות החברתיות והכלכליות, ברמה הלאומית ולא רק המפעלית, חייבות לבוא לידי ביטוי בהקשר זה, ולהוות הצדקה למתן עדיפות נוספת לפירעון חובות העבר בדין קדימה לעובדי החברה המסיימים עבודתם עקב הפירוק.

2. גמלת ביטוח לאומי

הסדר ייחודי נוסף הקיים בהוראות הדין הישראלי בנוגע לזכויות עובדים בפירוק, הינו ההוראה הקובעת, כי כאשר כספי קופת הפירוק (בהתאם לדיני וסדרי הנשייה) אינם מכסים את מלוא יתרת החוב לעובדי החברה, יהיו העובדים זכאים לפיצוי כספי מקופת הציבור, בדרך של גמלה חד-פעמית המשולמת להם מן המוסד לביטוח לאומי.^[6]

עובדי החברה יכולים לתבוע גמלה זו במסגרת הליכי פירוק, לאחר שתביעות החוב שלהם נבדקו ואושרו על ידי המפרק, וכאשר אין יתרה מספקת בקופת הפירוק לתשלום מלוא החובות לעובדים.

גמלת הביטוח הלאומי מוגבלת אף היא בתקרה סטטוטורית הקבועה בהוראות החוק. תקרת הגמלה לעובדים עמדה עד חודש יולי 2009 על סך של כ-76,000 ש"ח לעובד, ואף היא עודכנה בעקבות תיקוני החקיקה שבוצעו במסגרת עסקת החבילה במשק, כך שכיום היא עומדת על סך של כ-100,000 ש"ח לעובד.^[7]

אין ספק שההגדלה בשיעור של כ-50% בתקרת גמלת הביטוח הלאומי, שיפרה את מצבם של עובדים בהליכי פירוק, כאשר קופת הפירוק איננה מספיקה לפירעון החובות אליהם. ואולם, גם כאן נשאלת השאלה, האם אין מקום להגדיל עוד את התקרה כאמור, ואולי אפילו לא להגבילה כלל, שהרי גמלה זו נועדה לשפר את מצבו של העובד הבודד, על חשבון קופת המדינה, בכדי להעמידו במצב הנורמטיבי בו הוא היה נמצא במקרה רגיל של סיום יחסי העבודה, להבדיל ממקרה שבו עבודתו מסתיימת נוכח קריסתו הכלכלית של מעבידו - אירוע שלעובד אין את הכוח להשפיע עליו או למנוע אותו.

ברי כי אנו, כחברה, מעוניינים שעובד שאיבד את מקום עבודתו, העובר ממילא אירוע קשה עבורו ועבור בני ביתו, יוכל לשקם עצמו ולשוב למעגל העבודה והעשייה בהקדם האפשרי, תוך שבתקופת הביניים, עד למציאת מקום עבודה חילופי, יצליחו הוא ומשפחתו לצלוח את המשבר הכלכלי אליו נקלעו, להתקיים בכבוד ולא ליפול לנטל על המדינה.^[8]

גם בנושא גמלת הביטוח הלאומי נראה, אם כן, כי יש מקום לחשיבה מחודשת, שתביא לידי ביטוי את האינטרס הלאומי הרחב.

ב3. המשכיות יחסי העבודה לאחר הפירוק

בהתאם להוראות הדין כיום, הדעה המקובלת (אם כי יש החולקים עליה משפטית), הינה, כי פעולה של פירוק או כינוס נכסים משמעה סיום יחסי העבודה של עובדי המפעל, ואם המפרק או הכונס מבקש להמשיך להפעיל את העסק, ולשם כך להמשיך ולהעסיק את עובדיו, הרי שהוא עושה כן במסגרת התקשרות חדשה להעסקת העובדים בתקופת עבודה חדשה, וזאת מבלי שמתקיימת בהכרח רציפות של זכויות ותק מתקופת ההעסקה הקודמת.^[9]

הרציונל לעמדה זו הינו, כי אין לראות במפרק או בכונס הנכסים, הפועלים מטעם בית המשפט ובאישורו, כאותו "מעביד" שהעסיק לפני כן את העובדים, ולפיכך אין לחייבו בחובות העבר לעובדים ואין להכפיפו בהכרח להסכמי העבודה שנהגו בין המעביד הקודם לבין עובדיו. לפי עמדה זו, אם קיימת הצדקה כלכלית להמשיך העסקת העובדים, הרי שיש לעשות כן בהתאם לאישור בית המשפט ובהתאם לתנאי עבודה חדשים, שישוכמו בין המפעל לבין העובדים, בהתחשב בצרכים ובאילוצים של העסק חדל הפירעון.

ניתן למצוא לכאורה רציונל כלכלי לעמדה זו, והיא מתקבלת על הדעת בהיבט הצר של דיני הפירוק והנשייה, הרואים את אינטרס מקסום נכסי העסק לשם פירעון חובותיו כאינטרס עליון.

אך גם כאן, נשאלת השאלה, האם זהו האינטרס והשיקול היחיד או העיקרי, ששומה על בית המשפט לשקול בסיטואציות אלה, והאם אין מקום לשקול ולהעדיף אינטרסים רחבי טווח יותר, לרבות הערך המוסף שמפיקה החברה הישראלית מעצם המשך קיום יחסי העבודה ושמירת תנאי העבודה של העובדים.

גם אם נראה את הפעולה של מינוי כונס או מפרק כפעולה המביאה לסיום יחסי העבודה ולתחילת יחסי עבודה חדשים, הרי עדיין, בהתאם להוראות הכלליות והרגילות של דיני העבודה, במקרה של העסקת עובדים רצופה, מתקיימת רציפות זכויות ותק בין תקופות ההעסקה. כלומר - עובד שממשיך לעבוד באותו מקום עבודה, גם אם עבור מעביד חדש, זכאי לרציפות זכויות מול המעביד החדש בהתאם לזכויות שצבר בתקופת עבודתו הראשונה אצל מעבידו הקודם.

מדוע לא יחולו הוראות אלה גם בהליך פירוק או כינוס נכסים? מדוע לא ייקבע, כי אם החליט המפרק או הכונס, באישור בית המשפט, להמשיך להעסיק את עובדי המפעל, כולם או חלקם, ימשיכו אותם עובדים להיות זכאים לאותן זכויות אשר צברו באותו מפעל על פי חוזה העבודה (האישי או הקיבוצי) שחל עליהם עד אותו מועד, תוך הכרה אף בוותק שצברו משך שנות עבודתם?

ראוי להדגיש, כי גם אם תיקבע הוראה כאמור, עדיין יהיו מצבים בהם ניתן יהיה, בשל האילוצים הכלכליים אליהם נקלע המפעל, להגיע לשינוי מוסכם של תנאי העבודה כתנאי או כבסיס להמשך העסקת העובדים, אלא שלפי הצעתנו, ברירת המחלל תהיה המשך החלת התנאים הקיימים, וכל שינוי יצריך הסכמה של העובדים או נציגיהם, בעוד שכיום ברירת המחלל היא "איפוס" של כל זכויות העובדים והוותק שצברו.

ג. עדיפות להפעלת החברה כעסק חי והמשך העסקת העובדים

ג.1. שיקולים כלליים להעדפת הפעלה כעסק חי

ייתכן שבעבר, הקדימויות החוקיות אשר הוענקו על פי דין לעובדים בעת פירוק החברה, כמפורט לעיל, שיקפו נורמות חברתיות ראויות ומספיקות, ואולם דומה כי המשבר הכלכלי הנוכחי טרף את הקלפים ומחייב היום בחינה מחודשת של ההסדר החוקי. מספרן הרב של חברות שמצאו עצמן בשנה החולפת במעמד של חדלות פירעון, או על סף מצב זה, מעלה מחדש את שאלת הצורך להעניק הגנות נוספות לעובדים במצבים אלה.

השאלה המתעוררת בהקשר זה הינה שאלה חברתית ומשפטית חשובה, המשליכה ישירות על מעמדם וכוחם של העובדים במסגרת המשא ומתן המתנהל בין הנושים השונים של חברה חדלת פירעון, באשר לדרך אליה תפנה החברה - הבראה או חיסול.

כאשר חברה הופכת חדלת פירעון ונושיה מחליטים לנקוט בפעולה משפטית לאכיפת פירעון חובותיהם, קיימות שתי אפשרויות פעולה עיקריות - חיסול החברה או הבראתה.

חיסול החברה מביא לסגירת החברה ופירעון חובותיה (כולם או חלקם) לנושיה, בעוד שהבראת החברה מאפשרת את המשך הפעלתה כ"עסק חי", תוך ניסיון להבריאה אותה ולהביא למכירת נכסיה

ולפירעון חובותיה לא כעסק שנסגר ונכסיו ממומשים, אלא כעסק פעיל הממשיך לייצר ולהפיק הכנסות.

הוראות פקודת החברות אינן קובעות עדיפות א-פריורית לאיזו מבין החלופות האמורות. המבחן המקובל והנהוג כיום כלפי חברה שנקלעה לקשיים, הינו איזה מסלול מבין השניים - חיסול או הבראה - יאפשר מקסום של נכסי החברה, כך שנושיה יזכו לפירעון מקסימלי של חובותיהם. ויודגש - כאשר נבדקת הכדאיות הכלכלית של מסלול זה או אחר, כדאיות זו נבדקת מנקודת ראותם של הנושים, תוך שההתייחסות הינה לכלל הנושים, ולא רק מנקודת ראותו האינטרסנטית של הנושה המובטח.^[10]

כאשר בית המשפט משתכנע, כי המשך הפעלת העסק כ"עסק חי" יאפשר לקבל לקופת הפירוק תמורה גדולה יותר, הוא יאפשר את המשך הפעלת העסק על ידי המפרק, ואם לא ישתכנע בכך - הרי שיימשך הליך הפירוק בדרך של סגירת החברה ומימוש נכסיה הקיימים.^[11]

ג2. טובת העובדים כשיקול משפטי להעדפת הפעלה כעסק חי

מובן, כי השיקול של השאה ומקסום של נכסי החברה לשם פירעון חובותיה הינו שיקול ראוי ולגיטימי, שעל בית המשפט של פירוק לשקול בעת הכרעתו באיזה מן האפשרויות לפעול. ואולם נשאלת השאלה, האם אין מקום לשיקולים רחבים יותר, אשר יביאו בחשבון גם שיקולים כלליים וחברתיים של החברה הישראלית, בעת בחירת החלופות - בין המשך הפעלה לפירוק.

התפתחות הפסיקה מלמדת על מעבר לעקרונות מנחים המביאים בחשבון גם שיקולים חברתיים, ולא רק שיקולים כלכליים גרידא, כבסיס להעדפת הפעלת החברה כעסק חי על פני פירוקה. שיקולים אלה נשקלים כיום, כל אימת שניתן לזהות קבוצת נושים בלתי מובטחת, אשר, להבדיל מפגיעתם של יתר הנושים, הפגיעה בה מתאפיינת כפגיעה רחבה יותר מ"פגיעת כיס", ואשר הדעת אינה נוחה עם יישום דיני הנשייה הרגילים על קבוצה זו. קבוצות נשייה חדשות אלה, המקבלות תמיכה ברורה מבתי המשפט, מהוות קבוצות נושים אשר בדרך כלל בנויות מאנשים פרטיים, אשר נזקיהם וסבלם בגין הפסדיהם הצפויים גבוהים לעין שיעור מהפסדי ונזקיו של הנושה הרגיל הסטנדרטי, ובוודאי מזה של הנושה המובטח.^[12]

באשר לקבוצת העובדים, ברי כי אם ימשיך העסק בפעילותו כעסק חי, יתאפשר המשך העסקת עובדיו (כולם, או חלקם לפחות), כך שהם יוכלו להמשיך לעבוד, להשתכר מעמל כפיהם, לפרנס את בני ביתם ולא ליפול לנטל על קופת המדינה.

אובדן מקום העבודה והמעבר הנובע מכך מעבודה לאבטלה, נושאים בחובם מחירים כבדים עבור העובדים הנוגעים בדבר, מחירים שמשקלם איננו רק בנזק הכלכלי התוצאתי הישיר. ההגשמה העצמית בעידן המודרני באה לידי ביטוי עיקרי בתעסוקתו של האדם, והתפיסה והדימוי העצמי של האדם מושפעים רבות וישירות מעיסוקו, וקודם לכל מעצם היותו מועסק ויצרני.

אין מנוס, לטעמנו, מן הקביעה, כי האינטרס הציבורי של שמירת טובת העובדים צריך להיות שיקול לגיטימי בבחירת מסלול הסדר חובות החברה - על דרך הבראתה או על דרך פירוקה - וזאת, במסגרת שיקולים מאקרו-כלכליים והתחשבות גם באינטרסים החברתיים של מדינת ישראל, שעל בתי המשפט לשקול. [13] ואכן, שיקולים אלה היוו קו מנחה ברור בפסיקתם של בתי המשפט בשנה החולפת, בעת טיפולם בקריסתן של מספר חברות במשק. נביא כעת מספר דוגמאות בולטות.

(i) מפעל "ויטה-פרי גליל" בחצור הגלילית - מפעל של עיירה שלמה

בתחילת שנת 2009, עתרו נושיו המובטחים (בנק לאומי ובנק דיסקונט) של מפעל ויטה-פרי גליל (להלן: "פרי גליל") אל בית המשפט המחוזי בבקשה למינוי נאמנים בהתאם להסדר שהושג בין הבנקים לבין החברה בעניין המשך הפעלה זמנית של החברה, זאת נוכח אי יכולתו של "פרי גליל" לפרוע חובותיו לבנקים. [14] מאפייניה הייחודיים של פרשת "פרי גליל", להבדיל ממפעלים אחרים שנקלעו לקשיים, הייתה תלותה המוחלטת של עיירת חצור הגלילית וכלכלת תושביו בהמשך קיומו ופעילותו של המפעל.

כך, למשל, התבטא בעניין זה ראש מועצת חצור הגלילית, במהלך ההליך המשפטי שהתקיים בעניין זה:

"אני אמנם לא משפטן אבל אני בא בשם מה שקורה אצלנו בישוב. אין מקום בעולם שאני מכיר שמפעל מחזיק ישוב ואני אומר זאת בצער רב. אני רואה מה עתיד לקרות. אני מבקש מאדוני לתת ארכה של חודש כי בימים האחרונים מצלצלים אלי אנשי עסקים ויש התעניינות של ממשלת ישראל להגיע לפתרון. אני חושב שאם יהיה הליך של כינוס והעובדים ילכו הביתה, אין להם פתרון אחר. אנו לא מבקשים כרגע החלטה אלא זמן להתגייס ולעשות מאמצים למצוא פתרון כדי לעזור לעובדים להתפרנס". [15]

סכנת סגירת מפעל "פרי גליל" התגלגלה אף לפתחה של ועדת הכספים של הכנסת, אשר התכנסה לדון בהשלכות סגירת המפעל. [16] יו"ר הוועדה, חה"כ אבישי ברוורמן, פתח את הישיבה, בהציגו את הבעיה המרכזית הנובעת מסכנת קריסתו של מפעל "פרי גליל", בדברים באים:

"רבותי, יש לנו כאן דוגמה למפעל שמעסיק 600 עובדים והוא מהווה בסיס לחצור ולכל אזור הגליל. המפעל נקלע לקשיים לא בגלל העובדים ואנחנו צריכים לעשות את כל המאמצים כדי שהמפעל הזה לא ייסגר כי זאת תהיה מכה אנושה לכל הגליל."

בהליכים שהתקיימו בתיק הוחלט ביום 19.1.09 על הפעלה זמנית של המפעל במתכונת של הסדר ביניים, תוך מינוי שני נאמנים כמנהלים מיוחדים למפעל. הנאמנים המשיכו בהפעלתו הזמנית של המפעל, תוך שבמקביל הורה בית המשפט לנאמנים לפעול לשם קבלת הצעות להסדר ו/או לרכישת פעילות החברה. הצעה ראשונית שגובשה להסדר נושים, נדחתה על ידי שלוש אסיפות נושים שקוימו. בעקבות זאת ביקשו הבנקים ביום 24.2.09 להתחיל בהליכי כינוס נכסים, בקשה לה התנגדו העובדים בשל משמעותה לעניין פיטוריהם; במקביל התנגדו לבקשה מרבית הנושים האחרים. בית המשפט דחה את הבקשה לכינוס נכסים והאריך את המינוי של המנהלים

המיוחדים, תוך הנחיה להמשיך את הפעלתו הזמנית המפעל ולהמשיך במגעים לגיבוש הסדר נושים מוסכם על בסיס הצעות משופרות לרכישת המפעל או פעילותו.

בסופו של יום, לאחר מגעים אינטנסיביים, נחתם ביום 4.3.09 הסכם עם קבוצת קופרלי-שולם לרכישת כל פעילות המפעל, תוך אימוץ הסכמי העבודה הקיימים והתחייבות להמשך הפעלת המפעל והעסקת עובדיו, עד ליום 31.12.12. על בסיס הסכם זה הושג הסדר נושים, שאושר על ידי אסיפות הנושים ובית המשפט.

החלטת בית המשפט שלא להתחיל בהליכי כינוס איפשרה, איפוא, להגיע להסדר שבעקבותיו נמכרה פעילות המפעל, תוך המשך העסקת עובדיו ומניעת משבר תעסוקתי בחצור הגלילית.

(ii) מפעל "עוף העמק" - העדפת הצעת רכישה נמוכה יותר, אשר בצידה התחייבות להמשך העסקת העובדים

מפעל עוף העמק, שפעל במסגרת אגודה שיתופית בבעלות משותפת של 14 קיבוצים ו-3 מושבים (להלן: "עוף העמק"), כלכל במשך עשרות שנים תושבים רבים באזור מגדל העמק וסביבותיו, אשר הועסקו במפעל.

משנקלעו עסקי "עוף העמק" לקשיים, ובעקבות בקשה שהגישו הנושים המובטחים, מונה למפעל מפרק זמני על ידי רשם האגודות השיתופיות, אשר הונחה לתפוס ולשמור את נכסי האגודה, וכן הוסמך לפרסם הזמנה להציע הצעות למכירת נכסי האגודה. אלא שמלכתחילה קבע רשם האגודות מפורשות כי מכירת הנכסים, כאמור, תתבצע תוך מתן עדיפות למכירת המשחטה לקונה אשר יתחייב להפעילה ולהמשיך להעסיק את עובדיה.

המפרק עשה כפי שנצטווה, ולאחר שפרסם מודעה לשם קבלת הצעות לרכישת נכסי "עוף העמק", קיבל הצעות אחדות, לאחריהן אף ערך התמחרות בין המציעים הרלוונטיים. בסיום ההתמחרות נקבע, כי אחת ההצעות, זו של רמי לוי שיווק השקמה בע"מ, ביחד עם עמיר דגן מכון תערוכות, היא ההצעה הגבוהה ביותר. הצעה זו היתה לרכישת כלל נכסי עוף העמק (המקרקעין, הציוד והשם המסחרי "עוף העמק") כעסק חי, תוך המשך העסקתם של מרבית העובדים, וזאת בתמורה לסכום כולל של 13 מיליון ש"ח בתוספת מע"מ.

דעתה של משקי עמק יזרעאל אגודה שיתופית מרכזית לחקלאות בע"מ (להלן: "אגודת משקי יזרעאל"), לא היתה נוחה לגבי הסכם המכירה הנ"ל, בין היתר משום שחובות עוף העמק כלפיה עמדו על סך של כ-14 מיליון ש"ח, ומשום שלאחר שנתקיימה ההתמחרות, המציאה אגודת משקי יזרעאל למפרק הצעה של מציע נוסף, חברת משכנות רם, אשר הציעה סך של 14 מיליון ש"ח לרכישת כלל נכסי המקרקעין של עוף העמק, בתוספת סך נוסף של 2 מיליון ש"ח בגין הציוד. על כן, הגישה אגודת משקי יזרעאל בקשה לבית משפט, להעדיף את משכנות רם על פני קבוצת לוי-עמיר. [\[17\]](#)

ועדת המכירות לא היתה שותפה לדעתה של אגודת משקי יזרעאל והיא קבעה, כי הפער בן 3 מיליון ש"ח הקיים בין הצעת קבוצת לוי-עמיר לרכישת עוף העמק כעסק חי (13 מיליון ש"ח), לבין ההצעות לרכישת המקרקעין והציוד תוך הפסקת פעילותו של העסק (16 מיליון ש"ח), אין בו כדי לדחוק את האינטרס הציבורי של המשך העסקת העובדים.

כנגד בקשתה של אגודת משקי יזרעאל להעדיף את הצעת משכנות רם, טען המפרק, כי על פי הוראות צו הפירוק ניתנה מלכתחילה עדיפות לתכלית של חידוש פעילותה של המשחטה כעסק חי, תוך המשך העסקת העובדים, ועדיפות זו היתה מוסכמת על כל הנושים לרבות על אגודת משקי יזרעאל. המפרק אף טען, כי העדיפות המוסכמת הזו באה לשרת אינטרס ציבורי חשוב של חידוש הפעילות הכלכלית של התאגיד והמשך העסקת העובדים, שלו אף השפעה על צדדים שלישיים אחרים כגון ספקים, מגדלים וכו', אשר פרנסתם תלויה בקיומה של המשחטה.

הסתדרות העובדים החדשה תמכה אף היא, ללא סייג, בעמדתו של המפרק, וטענה, בין היתר, כי יש להעדיף את המכירה לקבוצת לוי-עמיר, אשר תביא להמשך הפעלת המשחטה כעסק חי ולהמשך העסקת עובדיו. כן הובהר, כי מכלול זכויות העובדים הובטחו עקב הסכמה שהושגה בין ההסתדרות לקבוצת לוי-עמיר עם חתימת הסכם קיבוצי לעניין המשך העסקת העובדים, וכי היענות לבקשת אגודת משקי יזרעאל בתקופה של משבר כלכלי ושפל תעסוקתי, תהא הרת אסון למאות מפרנסים.

בית המשפט דחה את בקשת אגודת משקי יזרעאל ופסק: [\[18\]](#)

"משקבע רשם האגודות השיתופיות כי בהליך מכירת נכסי עוף העמק תינתן עדיפות למכירת המשחטה לקונה, שיתחייב להפעילה ולהעסיק את עובדיה, הרי שעצם קביעה זו טמנה בחובה את הפוטנציאל של פגיעה אפשרית כלשהי במעמדה ובזכויותיה של המבקשת כבעלת שיעבוד על המקרקעין. קביעה זו מעלה למרכז הבמה את העניין הציבורי שבהמשך קיומו של התאגיד, והמשך העסקתם של העובדים בו, או לפחות חלקם, והיא מעמידה מעט בצל את מימושו של האינטרס הרגיל של השאת התמורה לקופת הפירוק, ממכירתם של הנכסים" (ההדגשות אינן במקור)

(iii) מפעל מוליתן - קביעת תג מחיר והעדפת המשך הפעלת העסק

מפעל מוליתן הינו מפעל לייצור חוטים לתעשיית הטקסטיל, אשר פעל משך עשרות שנים באזור נהריה, תוך שרבים מבני היישוב הועסקו בו משך השנים. גם מפעל זה ממוקם בפריפריה בצפון הארץ, שם שיעורי האבטלה גבוהים מן הממוצע הארצי ואופציות התעסוקה החלופיות באזור, בעיקר לעובדים לא מיומנים ולא משכילים, הינן דלות.

מפעל מוליתן, שהיה בבעלות פרטית, נקלע לקשיים, ובתחילת חודש דצמבר 2009 הגיש בנק דיסקונט, שהיה הנושה העיקרי של החברה, בקשה במעמד צד אחד לאכיפת שעבודים ומינוי כונסי נכסים למפעל.

בית המשפט נעתר לבקשה ומינה כונסי נכסים זמניים. בעקבות מגעים שהתנהלו, נחתם לאחר מכן, ואושר על ידי בית המשפט, הסכם הפעלה זמני, לפיו חברת עופרטקס בע"מ תמשיך באופן זמני להפעיל את המפעל, תוך הזרמת סך של 1 מיליון ש"ח לצרכי ההפעלה הזמנית (להלן: "הסכם ההפעלה").^[19] הוסכם כי סך של 1 מיליון ש"ח מכספי ההשקעה, כאמור, יוכרו כהוצאות כינוס, וכן הוסכם כי בעת התמחרות שתיערך בין המציעים השונים, תהא למפעילה עדיפות על פני מציעים אחרים בסך 600,000 ש"ח.

בדיון שנערך ביום 13.12.09 הורה בית המשפט לכונסי הנכסים לפעול למכירת המפעל כ"עסק חי". בסופו של יום, רק החברה המפעילה, עופרטקס בע"מ, הציעה הצעה לרכישת נכסי החברה כעסק חי, וזאת תמורת תשלום בסך 6 מיליון ש"ח. לאור הסכם ההפעלה, משמעות ההצעה היתה תשלום בשיעור 5 מיליון ש"ח לקופת הכינוס, לאחר קיזוז הסך של 1 מיליון ש"ח כהוצאות כינוס.

כונסי הנכסים סירבו לקבל הצעת רכישה זו בטענה, כי התמורה המוצעת בה נמוכה באופן משמעותי מן השווי של החברות על נכסיהן, אשר לפי חוות דעת השמאים שקיבלו הכונסים, עומד במימוש מהיר על סך של 12.7 מיליון ש"ח. לפיכך ביקשו כונסי הנכסים, כי בית המשפט יורה למפעילה למסור לידיהם את המפעל ויתיר להם להפסיק את עבודתם של כל העובדים, ולפעול למכירת נכסי המקרקעין והמיטלטלין של החברה בנפרד.

לאחר דיון נוסף ומשא ומתן שנוהל בין הכונסים למפעילה, ניתן היה להבין כי הכונסים יהיו מוכנים להסתפק בסך של 11 מיליון ש"ח כתמורה למכירת החברה, כאשר המפעילה נטתה לשפר את הצעתה לסך של כ-7 מיליון ש"ח. בדיון שקיים ביום 27.1.10, נותר פער זה בין עמדות הצדדים בעינו, חרף ניסיונות גישור של בית המשפט.

בשלב זה ניתן היה לצפות לכאורה, כי בית המשפט ייעתר לבקשת הכונסים ויאפשר להם לפרסם הצעות לרכישת נכסי החברה לא כ"עסק חי", אלא כמכירה בנפרד של נכסי מקרקעין ומיטלטלין. אלא שבית המשפט בחר לפעול אחרת.

בית המשפט החליט, תוך שהוא נותן דגש משמעותי לאינטרס הציבורי שבהמשך העסקת העובדים במפעל, כי היה והמפעילה תשפר את הצעתה לסך של 9 מיליון ש"ח, תרכוש המפעילה את המפעל כעסק חי. בית המשפט הבהיר, כי היה ותשובת המפעילה תהיה שלילית, הרי שאז יאפשר בית המשפט לכונסים לפעול למכירת נכסי המקרקעין והמיטלטלין של החברה בנפרד.

בסופו של יום^[20] שיפרה המפעילה את הצעתה לרכישה לסך כולל של 9 מיליון ש"ח, כפי שקבע בית המשפט, ומכירת המפעל כעסק חי למפעילה אושרה.

בהחלטתו האמיצה מיום 27.1.10, הדגיש כבוד השופט עדי זרנקין את האינטרס הציבורי שבהמשך העסקת העובדים כבסיס להכרעתו, כאמור:

"זאת יש לדעת, המפעל מצוי באזור מוכה אבטלה, ומועסקים בו כ-90 עובדים אשר מתפרנסים מעבודתם בו, והמפעילה התחייבה כי אם תרכוש את החברות, תמשיך להעסיקם בהסכם קיבוצי לתקופה שלא תפחת מ-24 חודשים.

פועל יוצא מן האמור לעיל הוא, כי מכירת נכסי החברה שלא על דרך הפעלתן כ"עסק חי", תגרום לפיטוריהם המיידים של העובדים, על כל מה שמשמע מכך.

בבואי להחליט בדבר בקשתם של הכונסים, עליי לתת דעתי על כלל השיקולים הרלוונטיים, ובכלל זה על מעמדם המיוחד של נושים מובטחים, אשר העמידו לחברה אשראי, ובגינן קיבלו בטוחות, ואין זה מן המידה כי בבוא יום פקודה לכשהפכו החברות לחדלי פירעון, יעמדו הם וידם על ראשם. הנשייה המובטחת הינה זכות הראויה להגנה על ידי בתי המשפט, באשר אף טובתו של הציבור הינה להקנות לנושים מובטחים, והבנקים בכלל זה, בטחון בערכה של הבטוחה שקיבלו, והדבר אף עשוי להשפיע על נטייתם של הבנקים להעמיד אשראי, ואף לשמש שיקול בבואם לקבוע את הריבית הבנקאית בגין האשראי הנ"ל.

מן הצד האחר, אין לומר כי השאת התמורה לה יזכו הנושים המובטחים בעת מימוש הבטוחה הינה חזות הכל, ולטעמי על בית המשפט לשקול אף שיקולים נוספים, ובכלל זה השיקול של המשך הפעלתו של המפעל כ"עסק חי", והמשך העסקת עובדיו, הינו שיקול בעל חשיבות אף הוא. [21] (ההדגשות אינן במקור).

3. הצעת חוק הבראת חברות החדש

בינואר 2010 פרסמה מחלקת ייעוץ וחקיקה (כלכלי-פיסקלי) של משרד המשפטים, תזכיר של הצעת חוק החברות (תיקון - הבראת חברות), התש"ע-2010 (להלן: "התזכיר"). [22] התזכיר מציע להסדיר בסעיפי חוק ברורים ומפורטים את הליכי הבראת החברות, והמגמה העולה ממנו היא עידוד הסדרים ופשרות אשר יאפשרו הליכי הבראה של חברות, על פני פירוקן. הצעה ראשונית זו, אשר טרם התגבשה סופית וטרם נחקקה, היא הצעה מבורכת, אך לטעמנו אין בה די, בעיקר בהקשר שמירת האינטרס הציבורי של זכויות העובדים. נסקור להלן את עיקרי הדברים ונבהיר את מה שחסר, לדעתנו, בהצעה.

התזכיר מציע הצעות שבאות, למעשה, לעגן הלכות פסיקה מחייבות ומשמעותיות, שנפסקו והוכרעו לאורך השנים החולפות בעת דיונים בהליכי פירוק והבראת חברות, בסעיפי חקיקה מסודרת. בנוסף, מוצעים בתזכיר סעיפים נוספים המסמיכים את בתי המשפט של פירוק ואת בעלי התפקיד, לבצע פעולות שונות לשם קידום אפשרויות פשרה או הסדר שמטרתם הבראת החברה, מעבר לאפשרויות החוקיות הקיימות כיום.

גישה המעדיפה הבראה של חברה על פני פירוקה, מחייבת, למעשה, התניה מסוימת על זכויות הנושים המובטחים. גישה כזו מהווה, ללא ספק, נקודת מפנה חשובה בתפיסת דיני חדלות פירעון. לטעמנו, את שינוי המגמה בפועל בעניין זה, ראינו בתקופת המשבר הכלכלי הנוכחי, עת בתי המשפט העדיפו בפסיקותיהם לשמור על מקור פרנסת העובדים על פני סילוק מלוא חובם של הנושים המובטחים.

דומה, כי התזכיר תומך בגישה חדשה זו. על פי הדין הקיים היום, רשאי בית המשפט לאשר הסדר או פשרה רק אם ההסדר המוצע נתמך על ידי רוב מספרי רוב של שלושה רבעים מהערך בכל אחת מאסיפות הנושים שכונסו. הוראה זו (כך על פי התזכיר) מקנה כוח רב לכל סוג של נושים ומאפשרת לסוג אחד של נושים "לסחוט" את יתר הסוגים כתנאי לקבלת אישורו להסכם. דבר זה נכון במיוחד

בשעה שהחלוקה לקבוצות הנושים נעשית מלכתחילה על פי מבחן האינטרסים [23]. ככל שהגדרת האינטרסים תהא מדויקת יותר, יוגדל מספר אסיפות הנושים ויקטן מספר המשתתפים בכל אסיפה, תוך הענקת כוח גדול יותר למיעוט. על פי התזכיר, בית המשפט יהא מוסמך לכפות הסדר חרף קיומן של אסיפות סוג שהתנגדו להצעה לפשרה או להסדר, ובלבד שההצעה הינה הוגנת וצודקת ביחס לכל סוג נושים שלא הסכים לה. מטרתו של תנאי זה (כך לדברי התזכיר), הינה לאזן את הפגיעה בנושים בכך שהוא למעשה מאפשר כפייה רק במקרים בהם מי שכפו עליו את הפשרה או ההסדר לא נפגע מאישורם.

סעיף 350ט המוצע בתזכיר מציע שתי תשובות אפשריות לשאלה, מה היא הצעה הוגנת וצודקת אשר בית המשפט יהא רשאי לאשרה גם בהעדר הסכמת כל אסיפות הנושים:

לפי החלופה הראשונה, הצעה תיחשב כ"הוגנת וצודקת" בהתקיים ארבעה התנאים הקבועים שם, ובכללם התנאי השלישי ולפיו "אם לא תאושר ההצעה תפורק החברה". תנאי זה מחייב, הלכה למעשה, להתאמץ על מנת להימנע מפירוקה של החברה. ובלשון אחר, בהנחה שהתקיימו כל התנאים האחרים (שלושה רבעים מסך כל הערך המיוצג באסיפות אישור את ההצעה; התמורה שהוצעה לסוג שהתנגד להצעה אינה נופלת בערכה מזו שהיה מקבל אותה סוג בפירוק החברה; ולגבי הנושים המובטחים - מסולק חובם באופן מלא באחת משלושה דרכים כמפורט שם), לא ניתן לדחות את הצעת ההסדר או הפשרה אם משמעות דחייה זו היא פירוק החברה.

לפי החלופה השנייה, לשם הקביעה כי הצעה תיחשב "הוגנת וצודקת", נקבעת חזקה, כי כל סוג נושים מקבל במסגרת ההסדר יותר מאשר היה מקבל בפירוק אם מתקיימים התנאים הבאים: סך כל הערך המחולק לנושים משקף את ההצעה הטובה ביותר שהתקבלה לרכישת החברה בהליך של קבלת הצעות; חל כלל העדיפות המוחלטת בין סוגי הנושים השונים; אף סוג של נושים לא מקבל יותר ממלוא החוב שאושר לו; וכל הנושים באותה דרגת עדיפות מקבלים אותו שיעור מחובם המאושר. היתרון בחלופה זו הינו, שהיא חוסכת את הצורך בביצוע הערכות כלכליות, אך חסרונה הוא בהעדר גמישות.

ההצעה שבתזכיר, לפיה בית המשפט יוכל לכפות הסדר או פשרה, מאפשרת בהחלט לקדם ולעודד הסדרי הבראה על פני פירוק חברות, וככזו היא בהחלט מבורכת, אך עדיין אין בה די.

יש מקום לקבוע כיום בחוק, באופן מפורש, כי בין מכלול השיקולים שעל בית המשפט לשקול, תינתן עדיפות לאופציה של המשך הפעלת העסק כעסק חי, מקום שחלופה זו מבטיחה את המשך העסקתם של עובדים רבים. העדפה כזו ניתנה בפועל בהליכים המשפטיים מן השנה האחרונה שסקרנו לעיל, כאשר הועדפו הצעות שהבטיחו את המשך קיומו של העסק והמשך העסקת עובדיו, על פני הצעות אחרות, לעיתים אף גבוהות יותר, אשר התבססו על תסריט של סגירת המפעל ומכירת נכסיו.

אמנם ניתן לומר, כי במסגרת שיקול הדעת הרחב המוענק לבתי המשפט, יכולים בתי המשפט להביא בחשבון גם כיום שיקול זה של המשך העסקת העובדים, אולם שיקול הדעת השיפוטי מוגבל כיום, פורמלית לפחות, אך ורק לשיקול של השבחת ערכם של נכסי החברה לשם מקסום קופת הפירוק. הגיעה העת להרחיב את גבולות שיקול הדעת של בתי המשפט ולקבוע בהוראות הדין אפשרות מפורשת להביא בחשבון גם את האינטרס הציבורי של שימור מקומות עבודה בעת קבלת ההכרעה לעניין עתיד החברה שבפירוק.

דרך אפשרית אחת לעשות כן, במסגרת מתווה התזכיר המוצע, הינה להוסיף חלופה שלישית לחלופות המוצעות, שבהן יוכל בית המשפט לכפות הסדר או פשרה חרף התנגדויות, וזאת כאשר המדובר בהצעה "אשר הינה הוגנת וצודקת בשל האינטרס הציבורי הגלום בה". הרחבת שיקול הדעת של בית המשפט לאישור הצעות הסדר או פשרה מתוקף האינטרס הציבורי שבדבר, תאפשר לבתי המשפט לשקול, בדרך המלך ובמלוא כובד הראש, הן את האינטרס שבהמשך העסקת העובדים והן אינטרסים אחרים הנוגעים לציבור העלול להיפגע מן ההחלטות שיתקבלו בהליך המשפטי.^[24]

ד. סיכום

מאמר זה איננו מתיימר למצות את כל הסוגיות הטעונות ליבון לעניין זכויות עובדים בפירוק ובכניסות נכסים, אבל דומה כי די בנקודות המרכזיות שנסקרו כאן כדי להציף לדיון את השאלה המרכזית - האם לא הגיעה העת לבחון מחדש את דיני הפירוק והנשייה באספקלריה נכונה יותר של זכויות העובדים והאינטרס החברתי והציבורי בשימור מקומות עבודה. לטעמי, אכן בשלה העת לדיון ציבורי ומשפטי אמיתי ומקיף בסוגיות אלה, כך שלא נעסוק רק בפירוק מפעלים אלא גם בהצלת העובדים במצבי הקיצוץ של הגעת מפעלים לחדלות פירעון.

* הכותב הינו היועץ המשפטי של האגף לאיגוד מקצועי בהסתדרות הכללית. הכותב מבקש להודות מקרב לב לעורך דין אלעד עפארי על הערותיו החשובות.

1. לדוגמה, ראו סעיף 354 לפקודת החברות [נוסח חדש], התשמ"ג-1983 (להלן: "פקודת החברות"), פרק ח' לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995 (להלן: "חוק הביטוח הלאומי"), סעיף 26, 27 לחוק פיצויי פיטורים, תשכ"ג-1963 (להלן: "חוק פיצויי פיטורים") וסעיף 19 לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958.

2. במסגרת תיקוני החקיקה שבוצעו בחודש יולי 2009, כחלק מחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009.

3. התזכיר פורסם בינואר 2010 באתר האינטרנט הרשמי של משרד המשפטים.

4. סדר זה נכון במקרה של נושים מובטחים שלהם שעבוד צף על נכסי החברה. במקרה של נושים מובטחים אשר להם שעבוד ספציפי על נכס ספציפי להבטחת חובם, קודמים חובות מובטחים אלה לחובות בדין קדימה.

5. סעיף 354(א)(1)(א) לפקודת החברות.

6. סעיף 182 לחוק הביטוח הלאומי.

7. סעיף 183 לחוק הביטוח הלאומי.

8. ראו גם את הכרעתו התקדימית והמהותית של בית המשפט העליון בע"א 10961/04 המוסד לביטוח לאומי נ' מתן גוטר ואח', תק-על 2006(3), 3565 (מיום 4.9.06), שם נקבע כי העובד זכאי לקבל במסגרת גמלת הביטוח הלאומי כספים גם בגין דמי הודעה מוקדמת. בפסק דין זה מובאת סקירה מקיפה של מכלול השיקולים הרלוונטיים בהקשר זה ביחס לעובדים.

9. פש"ר 1554/03, בשי"א 8710/04 מתן גוטר ו-34 אח' נ' עו"ד אתי קורן בתפקידה כמנהלת מיוחדת של חברת קומגייסט בע"מ, תק-מח 2004(4), 1951 (מיום 25.10.04).
10. ראו לעניין זה את החלטת בית המשפט המחוזי בחיפה, מפי כב' השופט י' עמית, בבקשה להקפאת הליכים שהוגשה נגד חברת רעות אלקטרוניקה ורכיבים בע"מ בתיק פש"ר 825/08, פש"ר 837/08, פש"ר 839/08 רעות אלקטרוניקה ורכיבים בע"מ (27.8.08). המחלוקת נסבה סביב השאלה, האם במהלך תקופת צו הקפאת ההליכים, יש לאפשר המשך פעילות החברה כ"עסק חי". החברה גרסה, כי סיכוייה לעלות על דרך המלך ולצמצם חובותיה יגדלו אם תמשיך להתנהל כ"עסק חי". החברה סברה, כי מינוי כונס יצמצם מאוד את גביית חובות הלקוחות, יפגע קשות בערך מימוש המלאי ויגרום לביטול שיקים בסכומים נכבדים, מה שיגדיל את החוב לבנקים. בנק דיסקונט (נושה מובטח) התנגד לבקשה בטענה, כי תכנית ההבראה היא הליך חסר סיכוי לאור נתוני החובות למול שווי הנכסים. בית המשפט, בציינו כי הבקשה אכן מחדדת את סוגיית מעמדו של הנושה המובטח בהליכי הקפאה לעומת כלל הנושים ועובדי החברה, פסק (סעיף 5 לפסק הדין): "ברי ושמא - ברי עדיף. מול הנוק הוודאי שייגרם לכלל הנושים, אם תדחה הבקשה והכונס מטעם בנק דיסקונט ימשיך בפעולתו, עומד החשש לנוק שייגרם לבנק דיסקונט עקב ההקפאה. לא שוכנעתי שהחשש לנוק הוא גדול כדי כך שעל בית המשפט להעדיף כבר בשלב זה את האינטרס של בנק דיסקונט על פני האינטרסים של כלל הנושים האחרים". בהמשך, הבהיר בית המשפט, בין היתר תוך התבססות על ספרם של ורדה אלשיך וגדעון אורבך "הקפאת הליכים הלכה למעשה", כי "ההתחשבות בכלל הנושים היא שיקול לגיטימי בהקפאת הליכים, ורשאי בית המשפט להשתמש בנכסים משועבדים לצרכי השיקום, לעיתים אף בניגוד לעמדתו של הנושה המובטח".
11. לא בנקל ישתכנע בית המשפט, כי יש להעדיף נושה מובטח על פני יתר הנושים. ראו לעניין זה את דברי השופטת ו' אלשיך בפש"ר (ת"א) 1941/02 תחנת קמח אשדוד בע"מ נ' חברת פיתוח מעדן בע"מ, (13.11.02) בהתייחסה לחובת אמון של הנושה המובטח כלפי הנושים הבלתי מובטחים: "כאשר הפעלת החברה לזמן מוגבל אגב פירוק הינה, לאורה, הדרך היחידה בה יוכלו הנושים הרגילים לקבל דיבידנד, אין הנושה המובטח יכול לחסום מהלך זה אך על-ידי זה שיטען בעלמא "נפגעה זכותו", או יעמוד על זכותו לנהוג בחברה כראות עיניו. על הנושה המובטח להצביע על נזק ממשי אשר יגרם לו בשל אותה הפעלה זמנית, קרי, סיכון ממשי לשיקמה בערך בטוחותו, ולתמוך זאת לפחות בראיות לכאורה." ויפייס גם דברי כב' השופט י' צבן בבשי"א 6779/07 בתיק פש"ר 4202/07 חפציבה בניה פיתוח והשקעות בע"מ (בהקפאת הליכים) ואח' נ' דניה סיבוס בע"מ ואח', (16.11.07), סעיף 6 להחלטה: "בית המשפט הדן בנושאים של חדלות פירעון, רואה לנגד עיניו את האינטרסים של כל הנושים, אלו שכוננו חלשים, אלו שכוננו חזקים ושומא עליו לבחון ולאחר את הדרך הנראית כטובה ביותר שתאפשר פתרון סביר והוגן גם לחלשים והלא מובטחים, גם אם טעו או חטאו, הכל במסגרת החוק".
12. הצורך לבחון, האם יש מקום להעדיף אינטרסים ציבוריים וחברתיים על פני שיקולים כלכליים של השאת רווחי החברה חדלת הפירעון לצורך פריעת חובותיה כלפי נושיה, התעורר באופן קיצוני בפרשת חפציבה, לאורכך ולרוחבן של ההחלטות השונות שניתנו במסגרת הליכי ההקפאה שם. בבשי"א 6779/07 בתיק פש"ר 4202/07, (16.11.07), לעיל הי"ש 11, נדרש בית המשפט ליתן הוראות בהקשר לשני פרויקטים - פרויקט מעלה אדומים (102 יח"ד) ופרוייקט הר חומה (60 יח"ד), לאחר שרוב הדיירים תפסו את הדירות עקב החשש לאבד את נכסיהם. בית המשפט נדרש לפשר בין המתדיינים בקשר למתווה של הסדר שהוצע בקשר לשני הפרוייקטים. הבנקים, כנושים מובטחים, הביעו התנגדות נחרצת למתווה, בטענה כי לתשלומים הנוספים שנדרשים מהם אין בסיס משפטי, ואין הם מחוייבים בתרומה לפרוייקטים שאין להם קשר אליהם. בית המשפט, מפי כב' השופט י' צבן, פסק, בסעיף 6 להחלטה, את הדברים הבאים: "הפתרון המוצע בהסכם שלפניי, הוא ראוי וניתן היה לקבלו כבר עכשיו, לו היה משתלב במתווה המוצע, שהינו פרי עבודה מאומצת, המבוסס על ראייה של כלל הנושים, תוך תשומת לב מיוחדת לנושים הלא מובטחים, העולים להפוך לבעיה כלכלית וחברתית עם השלכות רבות וארוכות טווח. פתרונות נקודתיים וחלקיים ישימים ובלבד שיהיה בהם לפחות קורט של מבט מעבר לכתף לעבר המצוקה של האחר. השבר כה גדול עד שראייה צרה עלולה להחמיץ את התמונה כולה. בית המשפט שואף, כאמור, להגיע לתוצאה נכונה וצודקת. נכונה מבחינה משפטית וצודקת כלפי כלל הנושים, הדיירים והצרכנים השלובים אלו באלו." (הדגשות המחבר).
- על בסיס העקרונות דלעיל, הציע בית המשפט חלוקת נטל החוב הנותר כדלקמן (סעיף 6 להחלטה): "... המצוקה הקשה אליה נקלעו רבים כל-כך הופכת את התוספת המבוקשת מהדיירים, עד 2%, לתוספת נסבלת וכך גם התוספת המבוקשת מהבנק במקרה זה, המגיעה לכל היותר עד 3 מיליון ₪, תוספת נכבדה בפני עצמה, אולם מקום בו מדובר במספר כה גדול של דירות, גם תוספת יכולה להיחשב כנסבלת, בין אם תיקרא כתרומה ובין שיינתן לה מעמד אחר. תוספת כזו תשקף גישה ציבורית, שותפת גורל מעבר לאינטרסים עסקיים. חברה, מערכת ציבורית, נבחרת גם בעת כזו. הקפאה נועדה לא רק לאפשר הבראה של החברות ואולי ניתן לפרשה באופן רחב גם כהבראה של הצרכנים, רוכשי הדירות." (הדגשות המחבר).
13. ראו לעניין זה, ו' אלשיך וגי' אורבך, הקפאת הליכים - הלכה למעשה, הוצאת לשכת עורכי הדין עמ' 61, 62: "שיקול זה, המוזכר גם בתקנות, עוסק באופן ישיר בשאלה, אם החברה בה עסקינן ראויה כי הדי יתגייס להצלתה. אחת השאלות העקרוניות העולות בעניין זה היא כמה עובדים מעסיקה החברה ומיהותם של עובדים אלו. ככל שהחברה מעסיקה עובדים מקומיים רבים יותר, אשר אינם נמנים עם בעלי המניות או עם מקורביהם, כך גדל האינטרס הציבורי להבריאה ולמנוע ממספר גדול של עובדים (אשר לא חטאו במעורבות בניהול הכושל, אם היה כזה) מלהיפלט אל מעגל האבטלה." (הדגשות המחבר).
14. תיק פ"ק 8678-01-09 בנק לאומי לישראל בע"מ ואח' נ' פרי הגליל שיווק בע"מ ואח', אשר נשמע בפני כב' השי' אלכס קיסרי בבית המשפט המחוזי בחיפה.
15. פרוטוקול הדיון מיום 24.2.09 בתיק פ"ק 8678-01-09, בעמ' 8.
16. מתוך פרוטוקול ועדת הכספים של הכנסת מיום 21.1.09, בהשתתפות חברי הוועדה: אבישי ברוורמן-יו"ר, אבשלום וילן, יצחק זיו, שי חרמש, שלי יחימוביץ, אמנון כהן ושלמה מולה.

17. פר"ק (חיפה) 09-06-12521 משקי עמק יזרעאל אגודה שיתופית מרכזית לחקלאות בע"מ נ' עוף העמק אגודה שיתופית חקלאית בע"מ - בפירוק, תק-מח 2009(2), 12730.
18. ש.ם.
19. זאת מעבר לסך של 1.2 מיליון ש"ח שכבר הושקעו על ידי חברת עופרטקס קודם לכן.
20. זאת לאחר שקרן "תנופה לצמיחה" של ההסתדרות הלוותה למפעילה סכום נוסף של 2 מיליון ש"ח, שחסר לה כדי לעמוד בהצעת בית המשפט.
21. מתוך החלטות השי' זרנקין בבית המשפט המחוזי בחיפה, תיק פר"ק 7061-12-09 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' מוליתן בע"מ ואח', מיום 27.1.10.
22. ראו הי"ש 3 לעיל.
23. מבחן האינטרסים הוגדר בפרשת טשת - בע"א 3225/99, ע"א 3254/99 שיכון עובדים בע"מ נ' טש"ת חברה קבלנית לבנין בע"מ, פ"ד נג(5), 97 (1999) ונכון להיום, מוחל מכוח ההלכה הפסוקה. על פי מבחן זה, אין להסתפק בחלוקה לקבוצות של בעלי מניות או סוגי נושים, אלא שעל האסיפות לשקף את האינטרסים השונים שבתוך קבוצות בעלי המניות או הנושים.
24. כפי שנעשה בפועל אף בעניין חפציבה כמוזכר לעיל בהערת שוליים 12.